

Разработчик: Баишева Ирина Михайловна

МБОУ «Жабыльская СОШ им. Н.В.Петрова»

Учитель начальных классов

Педагогический стаж: 21 год

Категория- высшая

Разработка урока по окружающему миру

Тулалыыр эйгэ

1 кылаас

Тема: Тоѳо ардах түһэрий уонна тыал үрэрий?

Уруок тиибэ: сананы арыыбы уруога.

Сыала: ардах уонна тыал туһунан билиилэрин ханатыы; кини, кыылар, үүнээйилэр олохторугар оруолларны быһаара үөрэнии;

ардах уонна тыал туохтан үөскүүллэрин быһаарыы;

айылѳаѳа, айылѳа көстүүлэригэр интэриэстэрин тардыы;

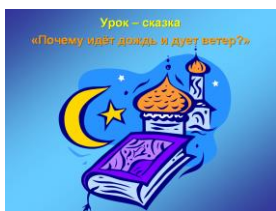
тулалыыр эйгэѳэ харыстабыллаах сыһыанна иитии.

Ситиһиллэр түмүк: үөрэнээччилэр тыал уонна ардах хайдах үөскүүрүн быһаара үөрэнэллэр; ардах арааһын быһаараллар.

Опыкка туттуллар тэриллэр: баата, уу, пинцет, тэриэлкэ.

Уруок хаамыыта

1.Тэрээын чаас

Дорооболорун. Бүгүн биһиэхэ остуоруйа уруок буолуоѳа. Бүгүммү уруокпутугар күн, ый, сулустар тустарынан барбыппытын хатылыахпыт уонна тоѳо ардах түһэрин, тыал үрэрин билиэхпит. (слайд 1)

«Күндү сизеркилэм! Эт эрэ,
Күн анныгар ордук кэрэ,
Кэрэмэн, талба буолуох,
Ким баарый миигин куотуох?»

Онуоха сизеркилэтэ
Уоба бааччы эппитэ:
“Эн кэрэѳин, мөккүөр суох,
Эйигин чахчы куотуох,
Сарыабына үтүөкэн,
Сырдык ньуура кэрэмэн».
Сарыысса ойон турда,
Сүрдээх күүскэ кыһырда,
Сизеркилэтин элиттэ,
Сиргэ буорга тэбистэ...
«Сизеркилэм сыһа эттин,
Сымыйалаан кэлэттин» (слайд 2)

2.Барбыты чинэтии.

-Оѳолоор бу ханнык остуоруйаныы? (Өлбүт сарыабына уонна сэттэ бухатыыр туһунан остуоруйа)

-Салгыы туох буолтун ким билэрий?

(.....Хоруол уола Елисей доѳорун көрдүү барар)

- Оѳолоор Елисейга доѳорун көрдүүрүгэр көмөлөһөбүт дуо? Оччого биһиги Елисейга биэрэр соруудахтарын толорорго көмөлөһүөхпүт! (Слайд 3)

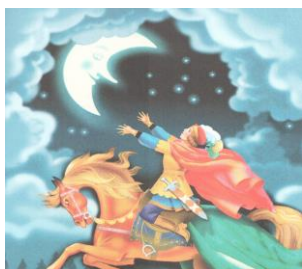
Хоруол уола Елисей

Кыһыл күннэ эргийдэ:
«Сырдык күн, кыһыны үүрэн,
Сылаас сааскын эргитэн
Халлаан устун көтөбүн
Харамайы көрөбүн,
Этиэн суоҕа дуо, хайа,
Сарыабына кыһы, баҕар,
Эн көрбүтүн буолаарай?»

Күммүт эппиэттиир:

- Мин ыйытыбы бар эппиэттээтэххинэ суолгун ыйан биэриэм. Күн диэн тугуй?
(Күн- сиртэн чугас сулус, кини күнүһү баар гынар, умайа сылдьар сүүнэ улахан шаар, сиртэн улахан, кинитэ суох олох суох буолуо этэ.)
- Сөптөөх эппиэти биэрдигит, маладьыастар. Дьэ эрэ Елисей, ыйга бар, кини суолгун ыйыаҕа! (Слайд 4)

«Мин атаһым Ыйчаан,
Кыһыл көмүстээх муосчаан,
Түүн манабыл буолабын
Туналыа устабын.
Сири кэрийэ таарыйа
Сарыабына кыһы, баҕар,
Эн көрбүтүн буолаарай?»

Сулустар уонна ый эппиэттииллэр:

- Мин сорудахпын толордоххуна суолгун ыйан биэриэм
- Тылы ситэр...

- Күн – умайа сылдьар улахан(шар)
- Сиргэ чугас сулус -(кун)
- Сулустар бэйэ- бэйэлэриттэн уратылары(размердарынан, өннөрүнэн)
- Ый сир(аргыһа)
- Ый сирдээгэр(улахан)

- Сорудахтары сөпкө толордугут, маладьыастар. Салгыы Елисей кимэхэ барбыта буолуой? (Слайд 4)

«Ааҕан сиппэт обуруо тохтор үһү» (ардах)

«Ардах, ардах доҕочуок
Эппиэттээ эрэ миэхэ?
Сарыабына кыһы, баҕар,
Эн көрбүтүн буолаарай?»

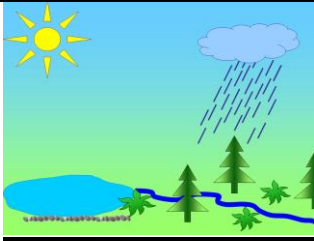
Ардах эппиэттиир (слайд6)

-Оболорго ардах хайдах үөскүүрүн кэпсээтэххинэ суолгун ыйан биэриэм.
Сир үрдүттэн, күөллэртэн, өрүстэртэн, муоралартан сиик көтөн тахсар.
-Сиикпит үөһэ тахсан хайыырый? Үөһээ салгын быдан тымныы, чем сирдээбэр. Ол иһин паарбыт тахсан уу капляларыгар кубулуйар. Онтон таммахтарбыт холбоһоннор. Олус элбэх буоланнар былыт үөскэтэллэр.
- Былыппыт аллараа өттүгэр бөдөн таммахтар мустаннар хараҥа өннөнөр.
Уонна ыйааһынын кыайбакка сиргэ түһэллэр. Бу элбэх таммах түһүүтүн биһиги ардах диэн ааттыбыт.

- Все звёзды – это огромные пылающие шары.
- Ближайшая к Земле звезда - СОЛНЦЕ.....
- Все звёзды отличаются по размеру и цвету
- Звезд на небе очень много, и люди объединили их в созвездия
- Луна – естественный спутник Земли.
- Луна в несколько раз МЕНЬШЕ Земли.
- На луне нет воздуха - поэтому люди там не живут
- Луна движется вокруг Земли, и обходит её кругом один раз за месяц.

3. Саҕа теманы бары

Того ардах түһэрий?

Опыт №1

Кураанах баатаны хам тугабыт уонна уулаах бүлүүһэгэ угабыт. Билигин сэрэнэн баатабытын пинцетынан оруубут. Таммахтарбыт таммалаатылар дуо?

- Оҕолоор, бу баатабыт былыт эбит. Былыппыт уу бөгө буолан таммахтарын уйбакка түһэллэр. Ол аата ардах ардаата (слайд7) Ардабы нууччалар араастык ааттыыллар. Ливень, проливной, ситничек, косой.

Тоҕо иннэ дииллэрэ буолуой? (ливень, проливной дождь- биедэрэнэн кутар курдук, курулатар. Ситничек- сиитэттэн түһэр курдук, ибирдиир. Косой, кодохлест- күүстээх ардах)

-Былыт туохтан үөскүүр эбитий? (таммахтартан)

-Таммахтар того түһэллэр эбитий? (ыйааһыннарын кыайбакка түһэн ардабы үөскэтэллэр)

Черепахабыт онорбут түмүгүн аабыабын (стр 92)

(Слайд 8)

Антарктидага ханнык кыыллар олололоруй?

Саваннага?

-Күн анныгар күлүгэ да көстүбэккэ кууһургуур баар үһү? (тыал) слайд 9

«Тыал тыал эн күүстээххин,

Халлаан былытын үүрбэин,

Байғал уугун долгутабын,

Бары дойдунан сылдыабын.

Этиэн суоҕа дуо, хайа,

Сарыабына кыһы, баҕар,

Эн көрбүтүц буолаарай...»

-Оннук кырдык да, баар этэ.

Сүүрүктээх үрэх унуор,

Таастаах хайаардыгар,

Курустаал хоруоп биэтэнниир,

Хоруоп иһигэр онно

Хотунун эйиэнэ сытар..

Доҕоччугун аһыйан

Хоруол уол ытаата.

-Тыалбыт Елисей уолу аһынна. Тыалбыт төннөн кэлэн тыал араастарын эттэххинэ доҕор кыскын тилиннэриэм диэтэ. (слайд 10)

Опыт №2

Илиигитинэн сапсынын эрэ. Туох уларыһы буолла? (тыал)

-Хантан тыал кэллэ? (биһи илиибитинэн салгын хамсаттыбыт)

Сөп, бу салгын хамсааһына буолар. Тыал хайысхата араас буолар хайаан да үөһэттэн эрэ үрбэт, алларааттан эмиэ үрүөн сөп. Маны кыһын кэтээн көрүүххэ сөп, тыал үрдэбинэ хаар көтөрүттэн

-Оҕолоор, тыал киһиэхэ олус элбэх туһаны аҕалар. Ол курдук үүнэйилэри буһатар, механизмнары хамсатар, куораттары быылтан ыраастыыр. Ону таһынан сылааһы, тымныыны аҕалар.

Ол эрэн сороҕор киһиэхэ элбэх куһаҕаны онорор. Туох куһаҕаны онороро буолуой? (проводтары быһар, остоолболору сууларар, кырыһыаны көтүтэр...)

4. Физкульт- Минутка

5. Тоҕо тыал үрерий?

Какой бывает ветер?

- Сильный
- Зелёный
- Холодный
- Сырой
- Сладкий
- Горячий
- Пёстрый
- Порывистый
- Слабый
- Широкий

Дьэ эрэ тоҕо салгыммыт хамсыыр эбитий? Сири күн дэлби ититэр. Сир итиититтэн салгын сылыйар. Сылаас салгын тымныы салгыннааҕар чэпчэки, ол иһин үөһэ тахсар, онтон тымныы салгын аллараа түһэр. Дьэ маннык тыал үөскүүр.

Собуруу өттүттэн үрэр тыал сылаас буолар, оччого арбааттан үрэр тыал хайдах буолуой? (слайд 11)

Хоруоба үлтү барда,
Хотуна тиллэн кэллэ.

Өйдөнө түһээт, этгэ

Өр да утуйдум, диэтэ

6. Түмүк.

- Чэ эрэ оҕолоор, ардах уонна тыал хайдах үөскүүллэр эбитий?
- Туох саҕаны, интэриэһинэи биллигит?
- Уруокка тугу ордук сөбүлээтигит?
Көрсүөххэ дылы.